

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: Savolainen, J., Silván, A. & Pihlman, A. (2018). Työttömän polku. Teoksessa Outinen, H., Silván, A. & Savolainen, J. (toim.) Työelämän ulkopuolella Tesoman miähet. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportteja 102, 72-89.

URL:

<http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/B/102-Tyoelaman-ulkopuolella-Tesoman-miahet.pdf>

10. TYÖTTÖMÄN POLKU

JUSSI SAVOLAINEN, ANNE SILVÁN JA ARVI PIHLMAN

JOHDATUSTA TYÖTTÖMÄN POLKUUN

Tesoman- miähet -hanke pyrki kartoittamaan ja parantamaan työelämän ulkopuolella olevien miesten työ- ja toimintakykyä. Käytännössä työ- ja toimintakyky viittaa ihmisen kykyyn selviytyä jokapäiväisessä elämässään merkityksellisenä osana omaa elinympäristöään. Hyvä työ- ja toimintakyky edistää työllistymismahdollisuuksia ja auttaa löytämään paikan yhteiskunnasta.

Jokaisen työttömänä olevan historiasta löytyy omanlaisensa polku, joka on johtanut tilanteeseen, jossa ollaan työelämän ulkopuolella. Syitä ja seurauksia voidaan etsiä niin yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista, koulutuksesta, sosioekonomisesta taustasta, aiemmasta työhistoriasta kuin terveydentilastakin. Ihmisen elämäntilanteen ymmärtämiseksi onkin syytä tarkastella elämän eri osa-alueiden, kuten yhteiskunnan rakenteiden, ihmisen elämänhistorian tapahtumien ja hänen valintojensa linkittymistä toisiinsa. Mikäli haluamme tehdä aidosti asiakaslähtöistä ja vaikuttavaa työtä työelämän ulkopuolella olevien ihmisten kanssa, on ihmisen elämäkokonaisuuden hahmottaminen ja pyrkimys sen ymmärtämiseen avainasemassa. Oleellista on myös saada käsitys siitä, miten ihmiset itse tilannettaan ja olosuhteitaan tulkitsevat.

Tesoman miähet -hankkeen aikana haluttiinkin paneutua pintaa syvemmälle hankkeeseen osallistuneiden miesten ajatuksiin ja kokemuksiin, jotka liittyvät työssä käyntiin sekä työelämän ulkopuolella olemiseen. Tavoitteenamme oli saada esiin ne polut ja polkuihin liittyvät kokemukset, jotka ovat johtaneet työelämän ulkopuolella olemiseen ja herättää myös pohdintaa mahdollisesta työelämään palaamisesta. Tarkoituksenamme on tässä artikkelissa esitellä ja kuvata miesten kokemuksia. Lisäksi pyrimme tuomaan näkyviin työttömille suunnattuihin palveluihin ja työllistymiseen liittyviä seikkoja, jotka haastatteluihin koettiin joko toimiviksi tai vielä kehittämistä kaipaaviksi. Näiden kokemusten kuvaamisen toivomme olevan hyödyksi niin työttömille miehille itselleen kuin heidän kanssaan toimiville tahoillekin ja parantavan onnistumismahdollisuuksia matkalla takaisin työelämään.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

HAASTATTELUT

Hanketyöntekijät haastattelivat toimintaan osallistuvia miehiä ryhmä-, pari- ja yksilöhaastatteluin. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sekä analysoitiin soveltaen sisällön analyysia. Haastattelut rakennettiin siten, että ne muodostivat kertomuksen miesten elämänpolusta suhteessa työelämään. Yhteensä haastatteluihin osallistui seitsemän työelämän ulkopuolella olevaa työikäistä miestä.

Haastateltujen iät vaihtelivat 33 vuodesta 55 vuoteen. Perhekoot vaihtelivat yhden hengen taloudesta useamman lapsen ja kahden aikuisen muodostamaan perheeseen. Työhistorian pituudet ulottuivat kuudesta vuodesta yli neljäänkymmeneen vuoteen, ja useammalla haastateltavista oli taustallaan pitkä, vuosikymmeniä kestänyt työura. Vanhempaa ikäpolvea edustavilla haastateltavilla työhistoriaan kuului pääsääntöisesti pitkiä, useita vuosia kestäneitä työsuhteita, kun taas nuoremmilla miehillä työsuhteet olivat pirstaleisempia ja lyhyempiä. Keskimäärin miehet olivat olleet työelämässä noin kolmekymmentä vuotta, ja useampi haastateltavista oli hankkinut enemmän kuin yhden ammattikoulutuksen. Työttömyys oli jatkunut puolesta vuodesta yli viiteen vuoteen ja usein sitä oli edeltänyt pitkäaikoinen lomautettuna oleminen. Lisäksi kaksi haastateltavista oli haastatteluhetkellä työkyvyttömyyseläkkeellä.

KOULUN PENKILTÄ TYÖELÄMÄÄN

Haastateltavilla miehillä oli tyyppisesti peruskoulun jälkeinen toisen asteen ammattikoulutus sekä joitakin ammatillisia lisäkursseja, ja työ löytyi opiskellulta alalta. Perhe- ja taustalla on ollut merkitystä työpaikan valikoitumiseen ja varsinkin isällä näyttää olleen keskeinen rooli työelämän alkutaipaleella. Isän työ sekä perheen verkostojen kautta tarjoutuneet työmahdollisuudet saattoivat kuitenkin johtaa myös uravalintaan, joka poikkesi ihanneammattista tai aiemmista urasuunnitelmista.

”Isä oli siellä, ni mä pääsin sit kanssa, ni voitiin kulkea työmatkat yhdessä. Kovaan työhön pisti isä heti keskenkasvusena.”

Vanhemmat haastateltavat kertoivat siirtyneensä työelämään nuorena, jo noin 16-vuotiaana tai toisen asteen koulutuksen jälkeen tai niiden keskeydyttyä noin 18-vuotiaana. Koulusta haluttiin nopeasti työelämään, ja töiden aloittamiseen tuli paineita myös perheen taholta.

”Koulusta halus nopeesti oikeisiin töihin, ni siis sinne jäi ku oli se työharjoittelu. Eikä se ollu viä valmis, tai siis oli ihan kesken se.”

Toisilla työkokemusta löytyi enemmän muulta kuin siltä alalta, johon oli koulutauduttu. Toisinaan alalle koettiin ajautuneen myös ikään kuin sattumalta.

”Siis mä tein puuhommia vaan hetken ja sit siirryin varastolle.”

Koulumenestys määritteli osaltaan jatko-opintomahdollisuuksia ja heikommin koulussa menestyneitä ohjattiin usein suoritettaviin teollisuuden tuotantotehtäviin esimerkiksi metalli- tai puutyöalalle. Toisilla aloilla töitä tiedettiin olevan ja koulutusvalinnat oli tehty työllistymistä silmällä pitäen.

”Toi laskenta tai matematiikka oli heikko, ni en päässyt sinne, minne hain, ni kerrottiin, että puualalle pääsen.”

”Siis näähän kaikki konepajakoulutuksen saaneet työllisty automaattisesti.”

Usein työharjoittelussa ahkeruutta ja työssä vaadittavia taitoja esittänyt työllistyi työharjoittelupaikkaansa jo ennen opintojensa loppuun saattamista.

”Jos oli valmis tekeen, ni pääsi.”

Työsuhteet saattoivat saada alkunsa keskusteluiden ja suullisten sopimusten pohjalta ja jatkua vuosia ilman virallisia, kirjallisia työsopimuksia. Myös vakituisen työpaikan saaminen nähtiin ennen todennäköisempänä kuin tänä päivänä.

”Mä jäin vaan töihin, ku se pomo sano.”

Työnsaannin koettiin olevan helppoa ennen yhdeksänkymmentäluvun lamaa, ja ”hyville työntekijöille” tuntui löytyvän töitä etenkin tuotantosektorilta. Töitä saatettiin kysellä tuttavien ja sukulaisten välityksellä tai suoraan työnantajilta. Työsuhteita oli myös tarvittaessa helppo vaihtaa.

”Olen aina vaihtanut duunipaikkaa sillä, et haluun kokeilla jotain uutta.”

Laman myötä työn löytäminen vaikeutui. Työn saannin koettiin edelleen olevan mahdollista sosiaalisten suhteiden ja verkostojen kautta tai kuulopuheiden ohjaamana. Työn kysymistä suoraan työnantajilta ei kuitenkaan enää pidetty yhtä mahdollisena keinona työllistyä kuin aikaisemmin.

”Et sä vaan voi sinne mennä enää sillai, siis vaan toimistoon ja sanoo työnjohtajalle: mä tuln töihin ny”.

Osittain työnsaannin koettiin olevan nykyisin vaikeaa koulutuksen rakenteellisten muutosten vuoksi. Aiemmin hankitut koulutukset tai tutkinnot tulisi päivittää tai osaaamisen osoittamiseksi käydä erilaisia kursseja. Työkokemuksen arvostuksen koettiin jääneen tutkintojen ja todistusten varjoon.

”Pitäs olla moniosaaja.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Ja sehän se yks syykin on [työttömyyteen], että pitäis olla kursseja ja todistuksia.”

Etenkin iältään vanhemmat haastateltavat olivat siirtyneet koulusta töihin jo nuorena ja työura alkoi usein ammatista, johon oli kouluttauduttu. Keskimäärin miehet olivat olleet työssä noin kolmekymmentä vuotta. Tämä on linjassa valtakunnallisten tilastojen kanssa, joiden mukaan keskimääräinen työuran pituus on pysynyt viime vuosikymmenet noin neljäskymmenessä vuodessa. Koulutussektorilla tapahtuneet muutokset näkyivät haastatteluissa, ja kertomansa perusteella haastateltavista piirtyikin kuva, joka heijastelee tyypillisiä koululaitoksessa tapahtuneita muutoksia suhteessa haastateltavien ikään. Vielä viime vuosituhannen lopulla oli tavallista, että palkansaajien keski-ikä oli matala, valtaosalla oli korkeintaan perusasteen koulutus ja puolet työikäisistä työskenteli työntekijäammateissa. Samoin oli tyypillistä opiskella tutkinto ja työllistyä tutkintoa vastaavaan työhön. (Kaseva 2012; Myrskylä 2014; Sutela & Lehto 2014; Tilastokeskus 2017.)

Hyvän itsenäisen elämän rakentaminen perinteisellä ruumiillisella raadannalla ei ole ollut enää entiseen tapaan mahdollista yhdeksänkymmentäluvun rakennemuutoksen jälkeen. Tiedolliset, akateemiset ja sosiaaliset taidot ovat saaneet aiempaa korostuneemman merkityksen nyky-yhteiskunnassa. Työläismiesten ja heidän poikiensa kannalta tapahtunut muutos tarkoittaa sitä, ettei yhdessä asiassa pärjääminen enää riitä, vaan työelämä edellyttää monipuolista osaamista ja myös aiempaa enemmän tiedollisia taitoja. (Heinonen 2006.) Suorittavassa työssä pitkään olleille työelämästä tippuneille tämä asettaa moninkertaisen haasteen, kun kartutetulle osaamiselle ja kokemukselle ei ole olemassa enää samanlaista kysyntää kuin aiemmin. Olemassa olevia tutkintoja tulisi päivittää ja työkokemuksesta pitäisi osata kertoa työnantajille tavoilla, joita muuttuneessa tilanteessa arvostetaan. Nykyään useamman tutkintoon johtavan koulutuksen suorittaminen onkin yleistynyt (Sutela & Lehto 2014). Toisaalta vähenevästä työstä on kilpailemassa myös suuri joukko muita ammattikoulutuksen saaneita. Ammatillisesta oppilaitoksesta valmistuneista on vuoden kuluttua valmistumisestaan päätoimisesti työelämässä vain noin joka toinen. Heikoimmalta työllistymistilanne vaikuttaa puu-, kone- ja metalli- sekä pintakäsittelyalan perustutkinnon suorittaneiden keskuudessa, eli juuri niiltä aloilta, joita suurin osa haastateltavista miehistä oli opiskellut. (Tilastokeskus 2018.)

TYÖN JA TYÖYHTEISÖN MERKITYS ELÄMÄN POLULLA

Työ merkitsi paljon muutakin kuin ansion turvaamista. Haastateltavat kertoivat, että työssä sai mahdollisuuden toteuttaa itseään ja kokea arvostuksen, merkityksellisyyden ja onnistumisen tunteita. Työ toi tekemistä ja sisältöä elämään.

”Töissä sai toteuttaa itseään.

Kyllähän siitä tulee, tiäksää, hyvä filis, ku jossain hommassa onnistuu.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Parhaimmillaan työtä kohtaan tunnettiin sitoutumista ja työnantajan sanaan luotettiin. Työnantajan koettiin arvostavan yksittäistä työntekijää ja hänen ajatuksiaan työoloista, työskentelystä ja konkreettisista työvaiheista tai -tehtävistä.

"Yleensä näissä, mitkä liittyi työn tekemiseen, ni kuunneltiin hyvin ja otettiin huomioon."

"Mäkin tein paljon aloitteita siellä töissä, sellasia rakenteellisiakin, ja meillä ainakin kuunneltiin."

Kuitenkin työhön suhtautuminen ja siihen sitoutumien olivat yhteydessä työn luonteeseen ja työnantajan tapaan kohdella työntekijöitään. Työnantajan tai esimiehen työntekijöissä herättämä ärtymys sekä tähän liittyvä työntekijöiden "sairas huumorintaju" saattoivat myös osaltaan nivoa työporukkaa yhteen.

Vanhemmat työntekijät tukivat ammattitaidon kehittymistä ja työyhteisössä tapahtui myös mentorointia. Vanhemmat kollegat opastivat ja auttoivat oppimaan myös yleisemmin työelämään liittyviä taitoja, joita ei ammattiin valmistavassa koulussa opetettu.

"Siellä töissä oppi sitten mitä oikeesti piti osata."

"Alaa ei osais, jos ei olis ollut näitä vanhempia kavereita."

Työyhteisössä muodostui tiiviitä suhteita, joissa jaettiin ajatuksia ja kokemuksia elämästä varsin avoimestikin. Työyhteisön koettiin tukevan niin työssäoloa kuin myös elämää työn ulkopuolella.

"Työporukka oli silleen hyvä, että siellä puhuttiin kaikenlaisista asioista ja tuettiin nuorempia."

"Puhuttiin paljon sellaista jokapäiväisistä asioista. Paljon oli sellasta, mitä esimerkiksi oma muija ei tiennyt."

Työkavereiden kanssa jaettiin myös vapaa-aikaa. Työyhteisön koettiin olevan osa työn antia, ja merkittävimmät ihmissuhteet perheen ja harrastusten ohella liittyivätkin työhön. Vaikka työsuhteen päättyessä työkaveruus loppui, kaverisuhte ei välttämättä päättynyt. Yhteishenkeä ja tiivistä kanssakäymistä lisäsi työnantajan työntekijöilleen tarjoama mahdollisuus asua työsuhteasunnoissa. Vierasta ei ollut myöskään se, että saman työnantajan palveluksessa työskenteli useampia perheenjäseniä, jopa ylisukupolisesti. Mikäli saman työyhteisön jäseniä ei asunut naapurustossa, tavattiin työkavereita työajan ulkopuolellakin esimerkiksi harrastusten parissa.

"Kaikki tehtaan työntekijät asu siinä samassa taloyhtiössä, ni tuli oltua samojen ihmisten kanssa."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Turvallisuuspuolella harrastettiin paljon yhdessä työajan ulkopuolella. Yhteisö siellä oli sillä tavoin tiivis.”

TYÖELÄMÄN ULKOPUOLELLE AJAUTUMINEN

Työsuhde päättyi tyypillisesti työpaikan siirtyessä kauemmas toiseen kaupunkiin tai työnantajan joutuessa ensin lomauttamaan ja sitten irtisanomaan työntekijöitään tuotannollisten tai taloudellisten syiden vuoksi. Työntekijät osasivat joskus ennakoida töiden vähenemisen merkkejä ja saattoivat kokea, ettei työnantaja aina kertonut työpaikan tulevaisuudesta rehellisesti. Oman ammattitaidon riittämättömyys muuttuvissa työtehtävissä sekä muutokset työympäristössä saattoivat myös olla työsuhteen päättymisen syynä.

”Siinä meni ensin semmonen kaks vuotta ku ei oikein tiennyt, välillä otettiin takasin ja välillä pois ja sit lopulta tuli kenkää.”

”Tarjottiin vaihtoehdoks Kuopioon tai irtisanot itsesi.”

Jotkut joutuivat jäämään pois työelämästä heikentyneen terveydentilan tai sairastumisen vuoksi. Työntekijä saattoi myös itse päättää työsuhteen, jos se tuntui ainoalta mahdollisuudelta esimerkiksi tilanteissa, joissa lähipiiri tarvitsi tukea ja työn vuoksi olisi pitänyt muuttaa toiselle paikkakunnalle.

”Tuli yt-neuvottelut, huomasin, et mulla on eropakettiin oikeuttava määrä vuosia. Otin paketin ja lopetin siellä. Olin ollut useamman kerran sairaslomalla tätä ennen.”

”Mulla se kone oli jo siirretty, mulla ei olis ollu sitä konetta enää ja mulle se aika oli, että isä ja äiti oli huonossa kunnossa ja munkuiku ei kuitenkaan mulle niitä töitä ollut.”

Useamman haastateltavan taloutta varjostivat myös maksuun langenneet takausvelat, joista huolehtimiseksi oli tehtävä radikaalejakin ratkaisuja, kuten asunnon myymistä tai muuttamista pienempään asuntoon. Pitkään jatkunut matala tulotaso oli aiheuttanut velkaantumista useampiin suuntiin ja työttömyyden pitkittyessä omaa taloutta tuettiin erilaisten kulutusluottojen ja muiden lainojen avulla. Niihin turvautuminen heikensi taloudellista tilannetta myöhemmin entisestään.

”Ei ollu rahaa ja joutu sit miettiä sitä mihin sit sitä on.”

”Mä oon kierrättäny niitä laskuja korteilla, mut onneks en oo vielä joutunu pikavippi-kierteeseen.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työsuhteen päättyminen vaikutti haastateltaviin voimakkaasti. Mieliala oli varsinkin aluksi synkkä ja työn loppumisen koettiin lisäävän stressiä.

"Ensimmäinen viikko meni silleen, että voi perkele, voi perkele."

"Tuntui paskalta."

Työssäolon päättyminen saattoi kuitenkin tuntua myös helpotukselta, jos se päättyi työntekijän omana päätöksenä esimerkiksi sairastumisen seurauksena.

"Oli ok. Oli mukava. Oli tehnyt pitkän työuran jo. Sai olla niin kuin vapaalla vihdoin ja viimein. Mieli vähän parani. Mulla oli työuupumusta ihan selkeästi."

Työssäkäynnin loppumisen myötä arki muuttui perustavanlaatuisesti. Elämästä pois-tui työhön liittyvä struktuuri ja päivien sisältö muuttui. Työssäkäynnin loppumisen koettiin vaikuttavan niin parisuhteisiin, ystävyys-suhteisiin, verkostoihinkin kuin tule-vaisuuden suunnitelmiinkin. Epävarmuus tulevaisuudesta vähensi mahdollisuuksia suunnitella ja rakentaa elämäänsä aiempaan tapaan.

"Mä mietin itsekin, kun jouduin lomautukselle, ni yks syy oli siinä [parisuhteen kariutu-miselle], ku sä vaan toisen mielestä makaat siinä sohvalla."

"Ennen pysty rakentamaan elämää sillain oikeesti ja ei ollu huolta silleen."

Korvaavia sosiaalisia suhteita rakentui muiden lähiyhteisöjen, kuten harrastus- ja asuinyhteisön ympärille. Toisten ihmisten tuki työttömyyden alkaessa koettiin tärkeäksi ja omaa jaksamista tukevaksi. Aiemmin tiiviit työssä syntyneet ystävyys-suhteet alkoivat vähitellen hiipua satunnaisemmiksi tuttavuus-suhteiksi.

"Aika vähän [pidetään yhteyttä], aluks tuli jonkin verran soiteltua ja silleen."

"Puoli vuotta oli sellasta, että ilman tätä piiriä, mikä oli pihassa, ni en ois tässä."

Vaikka työsuhteen päätyttyä taloudellinen pärjääminen huolestutti, niin töiden loppu-misessa nähtiin myös hyviä puolia. Saattoi tuntua jopa vapauttavalta, kun epävarmuus töiden jatkumisesta päättyi ja lisääntyneen vapaa-ajan myötä työelämässä kärsinyt terveys kohentui.

"Ku jäi se jokapäiväisyys ja ne työkaverit, ni se oli semmosta outoo aluks, ku ei tarvinnutkaan mennä. Toisaalta, ku olit koko ajan väsynyt, ni se tuntu vapauttavaltakin."

"Ku mä aloin lääkärisä juokseen näitten juttujen takia ja jäin sairauslomille ja jossain vaiheessa mut irtisanottiin, ni toisaalta se helpottikin."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työ merkitsi haastateltaville paljon. Se auttoi löytämään paikkaa yhteiskunnassa ja näyttäytyi muutenkin merkittävänä arvona. Työn on todettu yleisemminkin olevan keskeinen arvo ja elämänalue pääosalle työikäisistä, ja erityisesti miehille, joilla on vain perusasteen koulutus (Sutela & Lehto 2014). Osa haastateltavista päätyi kuitenkin itse päättämään työsuhteensa tilanteessa, jossa he kokivat sen ainoaksi vaihtoehdoksi. Erilaisia merkkejä työn loppumisesta osattiin löytää etukäteen esimerkiksi tuotantovälineiden siirroista tai työn sisällöllisistä muutoksista. Töiden loppumisen uhka, sen aiheuttama kiristynyt tilanne työpaikalla ja pidempiaikainen epätietoisuus ovatkin työntekijöille stressiä aiheuttavia tekijöitä, jotka vaikuttavat laajasti elämään ja hyvinvointiin (Hult ym. 2016). Tilanteissa, joissa on puntaroitava elämän eri osa-alueiden välillä, kuten tehtäessä valinta muuttaako työn perässä vai jäädäkö huolehtimaan läheisistä ihmisistä, irtisanoutuminen voi joskus myös tuntua epävarmaan työhön ripustautumista paremmalta vaihtoehdolta.

Työ merkitsi haastateltaville paljon.

Työsuhteen päättymisen aiheutti haastateltavissa huolta tulevaisuudesta ja taloudellisesta pärjäämisestä. Erityisesti lapsiperheissä rahan puutetta ja siihen liittyvää taloudellista ahdinkoa on yleisemminkin pidetty työttömyyden pahimpana seurauksena. Myös koettu häpeän tunne saattaa lopulta johtaa eristäytymiseen, sosiaalisten kontaktien ulkopuolelle jättäytymiseen ja toimettomuuteen. Toisaalta työn päättymisen saatetaan tuntua myös helpottavalta tilanteissa, joissa fyysisesti tai psyykkisesti kuormittava työ päättyy. (Hult ym. 2016.)

Työyhteisön purkautuessa aiemmin tiiviit työssä syntyneet ystävyysuhteet alkoivat vähitellen hiipua satunnaisemmiksi tuttavuusuhteiksi. Sosiaalisen verkoston hiipuminen altistaa yksinäisyydelle (Hult ym. 2016), mikä alleviivaa sen tärkeyttä, että ihmisellä olisi mahdollisuus rakentaa merkityksellisiä ihmissuhteita ja toimintaa myös työelämän ulkopuolella. Tämä näkyy osaltaan Tesoman miähet -hankkeen merkityksellisyydessä toimintaan osallistuneille miehille.

YHTEISKUNNAN TUKI MATKAN VARRELLA

Haastateltavat kokivat apua olevan saatavilla, mutta sen piiriin pääseminen tuntui haasteelliselta. Yhteiskunnan tuen koettiin tulevan liian myöhäisessä vaiheessa, vasta silloin kun elämä on jo ajautunut kaaokseen.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

"Meitä autetaan sitten kun ollaan siä pohjalla, mutta ei auteta tässä puolessa välissä."

"Sillon ku tarvis, ni ei saa sitä apua, ja sitten kun on jo menetetty, ni sitten yritetään auttaa."

Haastateltavat kokivat nykyisen työllisyyspolitiikan heikentävän työelämän ulkopuolella olevien asemaa. Erilaisten velvoitteiden ja tulorajojen tiukka noudattaminen aiheuttavat tarpeen laskea sitä, onko työnteko taloudellisesti kannattavaa.

"Jos Suomi haluaa, että työllistytään, ni pitää näiden systeemien muuttua. Tää on ihan kiusaamista tämmönen."

Haastateltavat pitivät työttömien saamia etuisuuksia ja niihin liittyviä rajoituksia hankalaselkoisina ja monimutkaisina. He kokivat, että työtön ei saa työllistämistä edistävää palvelua työvoimapalveluista, vaan työvoimapalveluiden koettiin liittyvän käytännössä ennemminkin taloudelliseen tukeen. Pahimmillaan miehet kokivat erilaisten ohjauspalvelujen ja velvoitteiden tuntuvan jopa kiristykseltä.

"Kunnon apua et saa työkkäristä, että mitä sä teet ja millain."

"Oli se info... kolmen kuukauden välein, kun netissä pitää allekirjoittaa se juttu. Taas kolme kuukautta saa olla rauhassa. Niin mitä mä hyödyn, en mitään. Ne haluu tietää vaan, ai niin se lappu, pitää painaa, mä saan rahaa taas. Se on niinku rahahanat aukee kun painaa nappia. Allekirjoita, hyvä o. Ei oikeesti mitään hyötyä tollasesta napin painalluksesta."

Palveluiden digitalisoitumisen koettiin aiheuttavan myöhäiskeskä-ikäisille ongelmia. Sen sijaan nuoret aikuiset kokivat digitaalisen asioinnin käteväksi ja itselleen sopivaksi.

"Silleen ehkä tää nykynuoriso osaa paremmin, niin ku näitä tietokoneita ja hommia täyttää ja tehdä."

"Nykyään ne pystyy kaikki hoitaan tuolla netin kautta. Se on sillain kätevä."

Haastateltavat olivat asioineet eri viranomaistahojen kanssa eniten työttömyyden alussa. Lähes kaikki kasvokkain tapahtuneesta asioinnista oli toteutunut työttömyyden alkuvaiheessa. Ennen työsuhteen päättymistä miehet olivat saaneet apua työnantajaltaan tai ammattiliitoista.

"Ainostaan silloin, kun pääsin koulusta ja ilmoittauduin työkkäriin, ni se on ainoa kerta, kun oon ollu sillain kasvokkain, et oli pöytä välissä."

"Meillä oli niinku tommonen koordinaattori tai tämmönen, jonka kanssa käytiin asioita läpi, me, joitten ois pitäny siirtyy."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Miesten asiointi eri viranomaistahojen kanssa on tapahtunut pääosin sähköisesti tai puhelimitse. Miehet kokivat tarvitsevansa nykyistä enemmän kasvokkain tapahtuvaa asiointia. Asiointi kasvokkain koettiin yleisesti muita tapoja helpommaksi ja yksinkertaisemmaksi, mutta tapaamisaikojen saaminen tuntui hankalalta. Sen sijaan nuoret aikuiset pitivät myös netin välityksellä toteutuvaa asiointia toimivana. Puhelinpalveluun jonottaminen koettiin työlääksi. Takaisinsoittopalvelua pidettiin yleisesti hyvänä, mutta TE -palveluiden ohjeellista viiden päivän määräaikaa takaisin soittamiseen liian pitkänä.

"Ei pysty niin helposti sanoon niitä asioita puhelimella tai tietokoneella, ku mitä sitten ku ois se toinen ihminen kasvokkain."

"Mun mielestä justiin tää on erikoista, kun mäkin kaks kertaa oon jättäny soittopyynnön ja kysyny, et eikö vois tulla jutteleen kasvokkain, kun mäkin haluisin käydä."

Miehet kertoivat asioineensa TE -keskuksen, KELAn ja sosiaaliviranomaisten sekä velkaneuvonnan kanssa. Haastateltavat pitivät asiointia viranomaistahojen kanssa yleisesti vaikeana, haastavana ja osin tuloksettomanaakin. Kokemukseen vaikuttivat kasvokkain saatavan ohjauksen ja neuvonnan vähäisyys. Lisäksi erilaisten etuuksien saamiseksi vaadittavien hakemusten, todistusten ja lausuntojen toimittaminen koettiin hankalaksi, ja miehet kaipasivat ohjeistusten yksinkertaistamista ja yhden luukun periaatetta.

"Ne on semmosia, en mä niitä aina tajuu, ja sit et voi keltään kysyä."

"Ja just, ku nää hoitaa sillai, et saat tuolta ton ja täältä tän. Miks ei vois olla et hoideaan tässä ny asiat kuntoo."

Miehet kokivat ohjeita olevan saatavilla lähinnä sähköisesti ja eri tahojen ohjeistuksien olevan keskenään erilaisia. Haastateltavat olivat menettäneet tukia virheellisesti täytettyjen hakemusten tai vaillinaisten todistusten vuoksi. TE -keskuksen toimintaa pidettiin ajoittain epäloogisena ja sieltä tehtyjä yhteydenottoja tai annettuja työnhaku-kehotteita hyödyttöminä.

"Mä ilmoittauduin tietysti heti, mut siinä oli sitten niitä papereita jäänyt ja en saanut sitten sitä korvausta heti."

"TE tääkuustoista työtarjous, ni mua ihmetytti se, että siinä luki, että työt alkaa viikolla kuustoista, ni minkä takia ne laittaa, ni minkä takia ne laittaa sellasen lapun, että hae tonne, ku lapun, että hae tonne, ku mennään viikkoa kaksikymmentä."

Haastateltavat kokivat usein työkokeiluihin ja palkkatukityöhön pääsemisen haastavaksi. Miehet olivat kuitenkin yleisesti ottaen kiinnostuneita työkokeiluista ja erilaisista kursseista. Kursseihin ja työkokeiluihin kiinnostusta löytyi etenkin silloin, jos kurssi koettiin olevan aidosti työelämään palaamista tukevaa.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

"Ei oo ollut [työkokeiluja], eikä oo tarjottu."

"Sitä työkokeilua ei saanu, ku työkkärillä sanottiin, ettei ole rahaa."

Apua työelämän ulkopuolelle joutumiseen liittyen saatiin myös terveystarkastuksista silloin, kun terveydentila ja sen selvittely vaikuttivat työkykyyn. Haastatellut kokivat etenkin työkyvyttömyyteen liittyvien asioiden selvittelyn raskaaksi ja aikaa vieväksi. Miehet, joilla oli kokemusta vakuutusyhtiöiden kanssa asioimisesta työkykyynsä liittyen, kokivat käsittelyaikaisten olevan pitkiä ja pitkän ajan lisännen epävarmuutta tulevaisuudesta.

"Sitten mä aloin tappeleen näiden vakuutusyhtiöiden kanssa, että pääsenkö eläkkeelle, vaikka lääkäritkin oli sanonut, että pääsen."

"Mulla oli sellanen, et se taistelu kesti 4-5 vuotta, eikä sillai voinu tietää mitä seuraavaks."

Terveystarkastusten haasteeksi koettiin erityisesti lääkäreiden vaihtuvuus. Haastateltavat kokivat raskaana sen, että uusille ihmisille pitää selittää omaa tilannettaan yhä uudestaan. Miehet kertoivat pyrkineensä hoitamaan omaan terveyteensä liittyvät asiat kuntoon työterveyshuollossa ennen työsuhteen päättymistä.

"Se tietty, ku aina ne lääkärit on semmosia, et ei tiedä kuka siä ny on, vaik pitäs olla se omalääkäri vai mikä se ny on, niin aina on uus ihminen. Saa niitä samoja asioita kertoo alusta."

"Mä oon koittanu hoitaa kaikki sillain työterveyshuollossa, ku oli vielä työsuhde voimas."

Työttömien terveystarkastuksissa haastatellut miehet eivät olleet käyneet tai käynnistä oli pitkä aika. Haastateltavat kokivat kirjeitse kertaalleen tapahtuvan terveystarkastuksista tiedottamisen olevan riittämätöntä. Jotkut miehistä kertoivat, etteivät olleet lainkaan saaneet kutsua terveystarkastukseen.

"Jaa siellä terveystarkastukses? En oo käyny, ku se lappukinhan vasta ku olit jo pudonnu sin ansiosidonnaisen jälkeen sille perusrhalle."

"Kyl kai sielt joku lappu tuli kans, mut siinä oli niitä ja kaikkee muuta, ni en mä sitten sinne muistanu tai menny."

Haastateltavat kokivat tukien hakemiseen ja työttömänä olemiseen liittyvän sekä syyllisyyttä että syyllistämistä. Miehet kokivat oman syyllisyyden tunteensa liittyvän siihen, että ylipäänsä tarvitsivat taloudellista tukea yhteiskunnalta. Syyllistämistä miehet kokivat tapahtuneen työssäkäyvien, palveluiden tarjoajien ja yhteiskunnan taholta.

"Se on varmaan ehkä se, kun sä meet sinne ja aattelet, että yhteiskunnan elätti ja... Tää on niinku valtiotalta työttömiä syyllistää koko ajan, ku te ootte työttömiä."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Miesten tuntema häpeä liittyi erityisesti eriarvoisuuden kokemukseen ja ajatuksiin yhteiskunnan tuilla elämisestä. Myös muiden ihmisten suhtautuminen mietitytti.

”Väärä käsitys työttömistä, et ne ovat loisia, jotka täällä verorahoilla vaan pyörii. On se aika monella varmaan se käsitys. Hävettää välillä sanoakin jollekin, että on vaan työtön. Mieluummin sillai, et mää lähden iltavuoroon, on miehekkäämpää, kivempaa sanaa.”

Erilaista tukea työelämän ulkopuolella olemiseen liittyen miehet kokivat saaneensa vaihtelevasti. Esimerkiksi vähäisen terveystalouden käytön seurauksena työttömien sairauksia ei aina tunnusteta eikä hoideta. Tunnistamattomuus heikentää edelleen työttömien terveyttä ja työkykyä, joka saattaa vaikeuttaa uudelleen työllistymisen mahdollisuuksia. Samoin se vaikeuttaa ennaltaehkäisevän ja terveyttä edistävän tuen saamista. (Hult ym. 2017.) Haastateltavat kokivat työvoimaviranomaisilta saadun avun liittyvän lähinnä toimeentuloon, eikä niinkään edistävän työllistymistä. Haastateltavien huomio siitä, että töitä on mahdollista saada työvoimapalveluja paremmin sosiaalisten suhteiden ja verkostojen kautta on linjassa myös suomalaisten yritysten toimintatapojen kanssa. Suomessa toimivista yrityksistä 99,8 prosenttia on pk-yrityksiä, jotka ovat nimenneet tärkeimmiksi rekrytointiväylykseen vuokratyövoiman sekä sosiaaliset verkostot. (Palosuo 2009).

PALUU TYÖELÄMÄÄN

Haastateltavat suhtautuivat arkeensa vaihtelevasti. Pääosin elämä koettiin tasaisena ja hyvänä, mutta siihen sisältyi myös ajoittaisia vaikeampia jaksoja. Erityisen vaikeita ovat olleet hetket, jolloin yksinäisyyden tunne ja alakulo valtaavat mielen.

”Elämässä on joskus sellasia tilanteita, että sä oot niinku yksin. Vaikket sä oliskaan. Tulee sellasia masennuksia ja sellasia.”

Haastateltavista vanhempaa ikäpolvea edustavat kokivat suurimpana uhkana omalle pärjäämiselleen taloudellisen tilanteen heikkouden. Sen sijaan nuoremmat haastateltavat eivät antaneet sille samanlaista painoarvoa.

”Ei voi lähtee mihinkään, ku ei oo varaa, ja miettii miten sit taas pärjää.”

”Onhan se pienempi tietysti kuin palkka. Vähän ruokaa pitää kattoo tarkkaan mitä ostaa, ettei mitään sisäfilettä niinku joka päivä kuitenkaan, ni pärjää.”

Haastateltavien mukaan omalle jaksamiselle haasteellista olivat tilanteet, joissa he kokevat, ettei ole mitään tekemistä. Tekemättömyyttä ja tylsyyden tunnetta miehet kertoivatkin pyrkivänsä välttämään. Mahdollisena uhkana tällaisissa tilanteissa haastateltavat näkivät arjen täyttämisen alkoholilla.

”Joskus ku ei oo mitään tekemistä, ni sitten siinä miettii, et meniskö baariin.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Sitten se on virhe, jos menee sinne baariin, ni tulee morkkikset, ku menee rahaa ja sitten on niissä synnintuskissa, et sinne meni kakssataa, jolla piti, että olis jotain muutakin voinu tehdä.”

Esimerkiksi yhdistysten ja järjestöjen toimintaan osallistumisen nähtiin edistävän jakamista, ja kaikki haastateltavat kertoivatkin osallistuvansa erilaisiin kolmannen sektorin järjestämiin toimintoihin ja tapahtumiin. Järjestetyn toiminnan kautta miehet kokivat saavansa arkeensa konkreettista tekemistä ja mielekkyyttä, sekä edistävänsä ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen rakentumista.

”Täällä [Tesoman miähissä] tulee juteltua ja tapaa kavereita.”

”On semmosta vapaaehtoishommaa, joskus on joskus ei. Saa ainakin tekemist.”

Erilaisten tahojen järjestämää ilmaista toimintaa, palveluja ja muita mahdollisuuksia siis hyödynnetään. Osa miehistä myös tekee vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyöstä koettiin palkan sijasta saatavan vastavuoroisesti muuta hyötyä, kuten ruokaa, mahdollisuuksia osallistua retkille tai konkreettista sisältöä arkeen.

”Kesäsin päivärutiini on sellanen, että mäkin käyn aina katsomassa noita jalkapallopelejä, täälläkin on niin paljon noita ilmaispelejä ja tällain.”

”Siellä voi vapaaehtoistyötä voi tehdä koko ajan, mitä vaan välillä on vahtimestarin hommaa ja kalastusleirin ohjaaja. Seuroilla ja tämmösillä, ei niilläkään oo rahaa, mut sit sieltä saa jotain muuta niinku , ku siellä käy. Se on semmosta toimintaa, että sit meille järjestetään jotain matkoja ja sillain.”

Struktuureja miesten arkeen toivat myös läheiset ja heidän arjestaan huolehtiminen. Haastateltavat kertoivat tukevansa lapsiaan kerhossa, koulussa ja harrastuksissa sekä niihin liittyvissä kuljetuksissa. Myös omia ikääntyviä vanhempia autetaan arjen askareissa enemmän tai vähemmän säännöllisesti.

”Tyttären perhe asuu [paikka poistettu], heitä käyn auttelemassa ja omaa äitiä katsomassa kerran viikossa.”

”Käyn päivittäin äitiä katsomassa, monta kertaa. Käyn aamulehden lukemassa ja katsomassa, että on ottanut lääkkeensä ja muutenkin autan.”

Ulkoilua ja liikuntaa suurin osa haastateltavista kertoi pyrkivänsä pitämään päivittäisenä. Ulkoilun lomassa haastateltavat ylläpitävät myös sosiaalisia suhteitaan.

”Mulla ainakin se että herään vedän aamupalan, lähden käveleen vedän taloo ympäri, jään tohon tallille notkuun, meen syömään tai muorille syömään.”

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

"Lasten saattaminen päivähoitoon ja kouluun, käyn tossa samalla kävelemässä aamuisin, mulla tulee tossa hyvä viiden kilsan lenkki."

Omaa taloutta pyritään tukemaan mahdollisuuksien tarjoutuessa pienimuotoisilla epävirallisilla töillä tai toimilla. Joissain tilanteissa kyse on työnkaltaisesta rahan ansaitsemisesta, mutta useammin kyseessä on auttaminen ja vastavuoroinen vaihdanta läheisten ja kavereiden kesken.

"Oon sillein aina miettiny, jos on jotain lisähommaa, jotain bisnestä, että vois jotain saada lisärahaa."

"Mä käyn joskus kavereilla leikkaan nurmikon, että saan pari kymppiä. Mä jotain pikkuhommia kavereille just, mut ne sitten menee bensaan.st, mut ne sitten menee bensaan."

Haastateltavista miehistä melkein kaikki kertoivat pyrkivänsä palaamaan työelämään. Yleisesti ottaen työelämään paluuta siis toivottiin ja sitä tavoiteltiin. Myös terveysystistä työelämän ulkopuolella olevat haastateltavat toivoivat paluuta työelämään os aikaisesti tai satunnaisesti tehtävään työhön.

"En mä muuten ois käynytkään työhaastattelussa tänäänkään. Sanoisin aina, ettei kiinnostais, en haluais. Mä haluan töihin kyllä."

"Kaksi asiaa puuttuu, muuten ois kaikki hyvin. Työpaikka ja omakotitalo. Siin on mun kaks, muut haaveet onkin toteutunut jo, vuosia sitten."

Haastateltavien kerronnassa palkka ei näyttäydä tärkeimpänä työhön palaamiseen liittyvänä motivaationa. Taloudellisen tilanteen koheneminen on toki tärkeää, mutta sitäkin enemmän korostettiin mieluisan työn löytämistä, sosiaalisuutta ja hyvää työilmapiiriä.

"Tietysti rahankin takia, vaik eihän sen palkankaan tartte olla vaan se, että vielä semmoseen hommaan, mistä tykkää."

"Palkkakin saa olla vaikka pienempikin, jos siellä vaan viihtyy."

Ajatukset palkkatyön merkityksestä olivat jossain määrin muuttuneet työttömyysaikana. Työ itsessään näyttäytyy nykyään aiempaa vähemmän itseisarvona. Sen sijaan haastateltavat painottivat työn mielekkyyttä ja työyhteisön merkitystä. Etenkin iältään vanhemmat haastateltavat eivät kokeneet työtä asiana, jota on pakko tehdä, ja työn mielekkyyttä pidettiin tärkeänä arvona.

"Jos löytyis kiva työyhteisö läheltä, niin töihin oli vielä kiva mennä. Työ sinänsä vois olla periaatteessa mitä vain."

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

*"Nuorempana, kun lapset asuivat kotona, niin työn tekemiseen liittyi eri asioita. Nyt kun on viisikymppinen ja lapset ovat muuttaneet pois kotoa, niin tilanne olisi nyt toinen ja se voisi tuoda mukanaan hyvää tai huonoa. Jos menisi nyt töihin niin se ei olisi pakkopul-
laa. Nyt se on kääntynyt sillä tavalla, että mä meen jos se tuntuu hyvältä."*

Työn saamisen koettiin kuitenkin yleisesti ottaen tuovan sisältöä ja struktuuria arkeen sekä liittyvän itsensä kokemiseen tarpeelliseksi. Työelämään palaamisen nähdään myös edistävän tulevaisuuden suunnittelua ja oman elämän kontrolloimista.

*"Sillai niin ku ois hyvä niin ku, et ois sit semmosta jotain mitä tehdä, niin ku jotain jär-
kevää, jota päivisin."*

*"Mä ainakin haluaisin sillain, että pääsisin sellaseen nolla tilanteeseen, että pystyis ra-
kentaankin jotain."*

Oleellisenä pidettiin myös sitä, että työelämän ulkopuolella olemisen aiheuttamat häpeän ja syyllisyyden tunteet vähenisivät. Työhön paluun motivaatiotekijöiksi haas-
tateltavat nimesivät myös mahdollisuuden saada vaihtelua arkeen sekä oppia uutta.

*"Tää on siis niin ku, työttömiä potkitaan just päähän, ni loppus sitten se, eikä tarttis
syyllisyys niskassa hävetä."*

*"Ettei kaikki ois samaa niin ku tuttu ja turvallista, että olis jotain semmosta uutta ope-
teltavaa ja hommaa."*

Haastateltavat olivat valmiita tekemään työelämään palaamisen edistämiseksi erilaisia toi-
menpiteitä. Osa miehistä oli pohtinut esimerkiksi uudelleen kouluttautumista ja alan vaihtoa.

*"No sillain, emmää tätä ajatellut unelmaurana, että siksi mä oonkin miettinyt alan vaih-
toa ja mä varmaan meenkin työkkäriin puhuun siitä."*

Haastateltavat toivoivat työelämään palaamisen ohella tulevaisuudeltaan yleistä elämän-
tilanteen parantumista. Esimerkiksi parisuhdetta ja perheen perustamista toivottiin.

"Elämässä on muutakin sitten ku työ, ja ne muutkin ois kiva saada sillein kuntoon."

"No perhe ois tietysti ihan mukava jonain päivänä. Hyvä suhde ja tollain."

Nuoremmilla miehillä oli uskoa työllistymiseensä enemmän kuin iäkkäämmillä. Iäk-
käämmät kokivat ikänsä vuoksi olevansa nuorempia työnhakijoita huonommassa ase-
massa työmarkkinoilla.

*"Monella muullakin on käynyt samalla tavalla: ollut monta vuotta vuotta työttömänä ja
sit jossain vaiheessa, yes, mä sain vakkariapaikan."*

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

”Koko ajan haetaan töitä. Menee vaan ne nuoremmat helpolla ohi siellä.”

Työn saaminen ei ole helppoa. Työllistymisen haasteet ovat moninaisia ja työn saaminen edellyttää työnhakijan näkökulmasta aikaa, työtä, jatkuvuutta ja sinnikkyyttä. Noin 60 prosenttia työttömistä haluaisi päästä töihin, ja valtaosa heistä toivoo koko-aikatyötä (Laiho ym. 2010). Työhalukkuus näkyi myös haastatteluissa. Toiveissa olisi etenkin sellainen työ, joka tuntuisi mieluivalta ja hyödylliseltä ja jossa olisi hyvä työyhteisö. Yleisemminkin työttömät toivovat työtä, jossa työtehtävät vastaavat heidän kykyjään ja jossa voi kokea olevansa hyödyksi (Laiho ym. 2010). Haastateltavat olivat pääsääntöisesti kiinnostuneita myös työkokeiluista ja erilaisista kursseista. Kursseihin ja työkokeiluihin kiinnostusta löytyi etenkin silloin, jos niiden koettiin tukevan aidosti työelämään palaamista. Työkokeilua tai palkkatukityötä pidetäänkin yleisesti siirtymänä kohti varsinaista palkkatyötä (Hult ym. 2016).

YLI KIVIEN JA KANTOJEN

Haastatteluaineistosta nousee esiin erilaisia haastavia ja asioimista vaikeuttavia tekijöitä työttömän polun jokaiselta osalta. Samoin esiin nousi toimivia tapoja tai asioimista helpottavaksi koettuja käytänteitä. Joissakin asioissa miesten iällä näytti olevan vaikutusta, toisissa eroa ei ollut. Ihmisten yksilöllisyys asettaa haasteen eri palveluntarjoajille ja toimijoille. Kunkin kohtaamisen olisi tapahduttava asiakaslähtöisesti ja yksilöllisesti. Joustamattomien ja samaa kaavaa noudattavien toimintatapojen noudattaminen kaikkien asiakkaiden kohdalla ei ole riittävän asiakaslähtöistä ja yksilöllistä.

Työttömän tilanteen kartoitus tapahtuu edelleen usein ammattilähtöisesti aidon asiakaslähtöisyyden sijasta. Työttömän omat kokemukset ja ammattilaisen käsitys ongelmien tärkeysjärjestyksestä tai vakavuudesta eivät aina kohta. Työttömälle syntyy motivaatiovajetta, luottamuspulaa sekä heikosti kuulluksi tuleminen tunnetta. Ammattilaiselle voi syntyä vääristyneitä vaikutelmia asiakkaansa toiminnan perusteista tai tavoitteista. Siirtyminen ongelmakeskeisestä ja toimenpiteitä ammattilaisen näkökulmasta määrittävästä työskentelytavasta aitoon asiakaslähtöisyyteen, jossa asiakas itse määrittää ongelmansa, voisi parantaa palvelukokemusta ja yhteisten tavoitteiden saavuttamista.

Työttömän elämään liittyvä asioiminen useiden eri toimijoiden, palveluntuottajien ja viranomaistahojen kanssa. Kukin taho huolehtii omalla vastuullaan olevista asioista. Palvelut ovat sektoroituneet. Työttömille kohdennettujen palvelujen runsaudesta huolimatta, apua ei aina koeta saatavan. Kokemus avun heikosta saamisesta liittyy osaltaan juuri palveluiden sektoroitumiseen. Työtön on voinut hakea apua ja neuvoja, mutta asia johon niitä kaivataan, ei ole ollut avunpyynnön saajan toiminta-alueella ratkaistava. Syntyy tilanne, jossa ihmisen elämä pilkotaan ikään kuin osiin ja jokaista osaa varten saatavilla olevat palvelut ja tukitoimet tapahtuvat eri toimijan toimesta. Asiakkaan tai yhteiskunnankaan näkökulmasta merkityksellisintä ei ole se, kuka palvelun tuottaa,

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

vaan se, että apua ja tukea saa. Työttömien kanssa työskentelevien ammattilaisten ja heidän edustamiensa organisaatioiden tulisi nähdä asiakkaan kokonaisuus ensisijaisena. Organisaatioiden ja viranomaistahojen työnjärjestämisessä sekä resursoimisessa tulisi huomioida yhteiskunnallista vaikutusta riittävällä laajuudella ja nähdä asiakkaalle tehtävän työn arvo yhteisenä ja organisaatiosta riippumattomana hyvänä.

Asioimismahdollisuuksien siirtyminen yhä enemmän verkkoon on osalle työttömistä asioimista helpottavaa ja nopeuttavaa ja osalle se on hankalaa ja vaikeaa. Olen-naista onkin asioimiskanavien monipuolisuus ja joustavuus. Kasvokkain tapahtuvalle asioinnille olisi hyvä tarjota mahdollisuuksia silloin, kun asiakas kokee sen itselleen toimivimmaksi tavaksi. Asiakkaiden ja toimijoiden välinen yhteistyö onnistuu parhaiten silloin, kun he tuntevat toisensa ja heidän välilleen syntyy aito luottamussuhde. Luottamussuhde edellyttää toimijoille aikaa perehtyä kunkin asiakkaansa tilanteeseen sekä kuunnella asiakkaan kokemusta ja näkemyksiä. Tämä vaatii ammattilaisille riittävästi resurssia asiakasta kohden. Resurssisuunnittelussa tulisi huomioida asiakokonaisuuksien ratkaisemista sekä palvelunkäyttäjän kokemus samastaan tuesta ja palvelusta yksittäisten käyntimäärien seuraamisen sijasta.

Tiedonkulku eri toimijoiden ja viranomaistahojen välillä ei toimi niin hyvin kuin voisi. Samojen asioiden toistaminen ja selvittely ei ole tehokasta ja koetaan turhauttavana. Tarvitaankin tiiviimpää yhteistyötä eri toimijoiden välille sekä koostettua ja helposti saatavilla olevaa tietoa, josta hyötyisivät niin ammattilaiset kuin heidän asiakkaansaakin. Erilaiset tietojärjestelmät ja niiden yhteisten rajapintojen puute asettavat haasteen, jonka ratkaisemiseksi tarvitaan uudenlaisia avauksia. Suomi.fi-verkkopalvelu pyrkii osaltaan tarjoamaan tiedonkulkuun ratkaisua, mutta sen käyttöönotto on suuressa osassa kuntia vielä kesken ja vaatii käyttäjiltään tietoteknisiä valmiuksia. Eri toimijoiden ja palveluntarjoajien käytännöt ovat toisistaan poikkeavia ja palveluverkosto ei riittävästi tue yhden luukun periaatetta asiakkaan palvelemiseksi. Viranomaistahot tuntevat heikosti alueellaan tarjolla olevia kolmannen sektorin palveluja, joista heidän asiakkaansa voisivat hyötyä. Alueelliset palveluja koordinoivat ratkaisut voisivat tuoda tilanteeseen helpotusta.

Asiakkaiden mukaan ottaminen palveluiden ja toimintojen suunnitteluun ja arviointiin loisi mahdollisuuksia aidosti asiakaslähtöisten palvelujen kehittämiseksi. Tätä tehdään esimerkiksi asiakasraatien avulla. Niiden haasteena on se, että niihin osallistuu pääsääntöisesti jo muutenkin aktiiviset ja sosiaalisesti osalliset kansalaiset. Järjestöjen, yhdistysten ja muiden kansalaistoimintaa järjestävien tahojen hyödyntäminen osana palveluiden kehittämistä on tärkeää ja laajentaa mahdollisuuksia kuulla suurempaa osaa palveluiden käyttäjistä. Heikommassa asemassa olevien kokemuksia vaikuttamis-mahdollisuuksistaan tulisi pyrkiä vahvistamaan ja heidän vastuullisuuttaan omasta elämästään lisätä. Matalan kynnyksen palautekanavia ja -mahdollisuuksia tulee kehittää. Suoran asiakaspalautteen systemaattinen kerääminen, koonti ja hyödyntäminen, myös palveluntarjoajien rajat ylittävästi, voisi myös olla järkevää.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

Työttömät eivät ole toimeettomia yhteiskunnan ”elätettä”, jotka istuvat käsiensä päällä. He ovat toimeliaita ja osallistuvat yhteisön toimintaan sekä tekevät yhteiskuntaa rakentavia tekoja. Ikääntyneistä vanhemmista huolehtiminen, sosiaalisia haasteita omaavan lapsen tukeminen, vapaaehtoistyö tai erilaisten yhdistysten ja järjestöjen toimintaan osallistuminen, eivät kuitenkaan työttömyyden tukijärjestelmän kannalta näyttäydy toimintana, jolla olisi merkitystä. Se ei täytä työnhakuvelvoitetta tai työssäoloehdot. Tällainen työ jääkin useimmiten täysin virallisten tilastojen ulkopuolelle ja eri tahojen huomiotta, vaikka on merkityksellistä ja tuottavaa sekä työttömien että muiden kansalaisten ja yhteiskunnan kannalta. Työttömien piiloaktiivisuus tulisi saada näkyviin, tunnistaa ja tunnustaa. ///

LÄHTEET

Heinonen J. 2006. Työläismies ahdingossa? Kolme miessukupolvea rakennemuutosten Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.

Hult M., Saaränen T. & Pietilä A-M. 2017. Elämänlaadun ja elämän merkityksellisuuden kokemisen yhteydet työttömien työkykyyn. Hoitotiede 29 (2), 78-88.

Hult M., Saaränen T. & Pietilä A-M. 2016. Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista: haastattelututkimus. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 53, 108-118.

Kaseva, H. 2012. Hupenevat Tunnit -Näin suomalaisten työaika on lyhentynyt vuodesta 1960. Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA. Luettu 1.12.2017: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/12/Hupenevat-tunnit.pdf>

Laiho V., Hopponen A., Latvala T. & Rämö A-K. 2010. Erytisyryhmien työkyky - työttömät ja vammaiset. PTT raportteja 225. Luettu 15.11.2017. https://www.researchgate.net/publication/260318436_ERITYISRYHMIEN_TYOKYKY_-_tyottomat_ja_vammaiset

Myrskylä, P. 2014. Milloin työura alkaa ja loppuu? Tieto & Trendit - Talous- ja hyvinvointikatsaus Tilastokeskus. Luettu 14.11.2017: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/61/>

Palosuo, Y. 2009. Työllistymisen ja työllistämisen edellytykset: tapaustutkimus työsuhteen muotoutumisesta pk-yrityksessä. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Kuopion yliopiston julkaisuja. E, Yhteiskuntatieteet, no 169. Väitöskirja.

Sutela H & Lehto A-M. 2014. Työolojen muutokset 1977-2013. Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Luettu 20.11.2017. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytmv_197713_2014_12309_net.pdf

Tilastokeskus 2017. Suomen virallinen tilasto (SVT). Työvoimatutkimus 2016. Luettu 8.1.2018: https://www.stat.fi/til/tyti/2016/13/tyti_2016_13_2017-04-12_kat_004_fi.html

Tilastokeskus 2018. Suomen virallinen tilasto (SVT): Sijoittuminen koulutuksen jälkeen. Verkkojulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 27.1.2018: http://www.stat.fi/til/sijk/2016/sijk_2016_2018-01-25_tie_001_fi.html

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

